

Streszczenie

Austro-libertariańska teoria dobrowolności: presupozycje, problemy i konsekwencje

Wstęp

Na wstępie należy zaznaczyć, że przedmiotem badań niniejszej rozprawy jest libertarianizm, który stanowi doktrynę polityczną. Zauważmy, że to, co czyni libertarianizm doktryną polityczną (a nie na przykład zwykłą teorią moralną) jest fakt, że aspiracją libertarianizmu jest określenie zbioru sytuacji, w których użycie przemocy byłoby uzasadnione. A zatem libertarianizm nie zajmuje się jedynie moralnie zasadnymi roszczeniami. Ambicje owej doktryny są wyższe. Zajmuje się ona bowiem roszczeniami, który powinny być również prawnie egzekwowalne. Dlatego też libertarianizm należy uznać za doktrynę *stricte* polityczną, a nie jedynie moralną.¹

Jako doktryna polityczna libertarianizm zajmuje też stanowisko w kwestii tego, czy instytucja państwa jest uzasadniona. Libertarianie różnych proveniencji na tak postawione pytanie na ogół odpowiadają negatywnie (patrz m.in. Nozick, 1974; Rothbard, 2006). Mówiąc nieco precyzyjniej, obaj autorzy podzielają tzw. domniemanie wolności jednostki (*presumption of liberty*). Dlatego też to właśnie instytucja państwa wymaga uzasadnienia. Anarchizm Rothbarda (2006) uznaje jakąkolwiek formę państwa za nieuzasadnioną. Z kolei minarchizm Nozicka (1974) dopuszcza istnienie pewnych instytucji przypominających instytucje państwowe pod warunkiem, że te wyłonią się w sposób „niepokalany” (patrz Rothbard, 2002), czyli taki, który zakłada poszanowanie praw jednostkowych.

Tym, co dodatkowo wskazuje na to, że libertarianizm jest doktryną polityczną jest fakt, że libertariańskie zasady sprawiedliwości pozwalają zarysować kontury sprawiedliwego *reżimu politycznego*. Mówiąc nieco dokładniej, to z rzeczonych zasad możemy do pewnego stopnia wydedukować kształt bezpaństwowego (albo minarchistycznego) ładu politycznego.² Omówmy teraz pokrótce rzeczone zasady sprawiedliwości.

Główną normatywną zasadą libertarianizmu jest tzw. zasada autowłasności.³ Jeśli abstrahować od pewnych umów (jak też od przestępstw czy deliktów), to każdej osobie przysługuje tzw. prawo autowłasności. Ponadto, libertarianizm rozpoznaje prawo własności do zasobów zewnętrznych.⁴ W skrócie, jeśli zajdą pewne naturalne fakty, osoba może nabyć prawo

¹ Rozróżnienie pomiędzy normami prawnymi a moralnymi wyjaśnione jest w m.in. Ossowska (1960); Johnson (1975); Kramer (2024).

² Jak już wspomnieliśmy, libertarianie o różnych przekonaniach mają różne przewidywania co do kroków, poprzez które wyłoni się sprawiedliwy system polityczny. Na przykład, według Nozicka (1974) ludzie zrobią jakiś użytek z przysługującej im wolności jurydycznej (*liberty*), a ponieważ wykorzystywanie swej wolności zachowuje sprawiedliwość (dystrybucji zasobów), pewien sprawiedliwy system wyłoni się z konieczności. Z kolei według Hayeka (1960), reżim polityczny wyłoni się spontanicznie w procesie ewolucyjnym. Chociaż istnieją pewne głosy, jakoby Hayekowski spontaniczny ład nie był z konieczności libertariański, panuje nieomal powszechna zgoda co do tego, że jednak byłby on taki (patrz Benzecry, 2024).

³ Analizę prawa do własnego ciała oraz rzekomo aksjomatycznego charakteru tegoż przedstawia Dominiak (2016).

⁴ W dalszej części tekstu przybliżymy naturę rzeczonych uprawnień oraz wymienimy (naturalne) fakty, na których uprawnienia te superwenują.

własności do dotychczas niezawłaszczonego zasobu. Co równie istotne, libertarianizm również rozpoznaje zasadę dobrowolnego transferu (tytułu własności). Zasada ta polega na tym, że o ile *A* jest właścicielem zasobu *x*, a *B* jest właścicielem zasobu *y*, to każdy z nich posiada wolność (jurydyczną) wymiany handlowej. Wskutek tejże prawo własności do *x* może znaleźć się w rękach *B*, a prawo własności do *y* w rękach *A*. Innymi słowy, to właśnie zasada dobrowolnego transferu wyjaśnia redystrybucję uprawnień.

Łatwo zauważyć, że konkretny kształt bezpieczeństwa (albo minarchistycznego) ładu politycznego może wyłonić się jako funkcja rekurencyjnego zastosowania trzech wyżej wymienionych zasad.⁵ Zilustrujmy rekurencyjne stosowanie libertariańskich zasad sprawiedliwości prostym przykładem. Osoby *A* i *B* rodzą się autowłaścicielami. To oznacza, że *A* posiada prawo własności do swego ciała, a *B* do swego. Następnie między *A* i *B* może dojść do dobrowolnego transferu tytułów własności. Zastosujmy teraz zasadę dobrowolnego transferu tytułu własności. *A* zrzeka się prawa własności do swego ciała na rzecz *B* w zamian za wynagrodzenie ze strony *B*. Tym samym *A* zostaje pracownikiem *B*. W taki oto sposób przez długofalowe rekurencyjne zastosowanie libertariańskich zasad sprawiedliwości wyłoni się pewien sprawiedliwy system *polityczny*.

Ogólnie rzecz biorąc, badania w ramach teorii libertariańskich częstokroć polegają na wyobrażaniu sobie, jak pewne instytucje działałyby w ładzie bezpieczeństwa. Dlatego też śmiało można stwierdzić, że libertariańskie pierwsze zasady sprawiedliwości posiadają pewną moc predykcyjną. Przewidują one bowiem, jakiego rodzaju ład *polityczny* lub instytucjonalny jest z nimi spójny. Dla przykładu, w libertarianizmie na ogół przyjmuje się, że w ładzie bezpieczeństwa nie byłoby miejsca na prawa własności intelektualnej. Z tego z kolei wynika, że w wolnym społeczeństwie prawo autorskie nie byłoby egzekwowalne. To z kolei stanowi czysto *polityczną* deklarację: pewne roszczenia nie byłyby egzekwowane poprzez zinstytucjonalizowane użycie przemocy. To w tym sensie libertariańskie zasady sprawiedliwości przewidują, które systemy polityczne są z nimi spójne, a które nie są. Podobnie rzecz z zasadami pozwalającymi określić, jakie instytucje mogą sprawiedliwie (poprzez rekurencyjne zastosowanie owych zasad) wyłonić się w wolnym społeczeństwie, a które nie mogą. Wierzmy, że powyższa ekspozycja przekonująco zarysowuje *polityczny* charakter libertarianizmu.

Omówmy teraz, co w szczególności stanowi przedmiot badań niniejszej dysertacji. Tematycznym rdzeniem tej rozprawy jest austro-libertariańskie rozumienie dobrowolności. To właśnie to pojęcie niniejsza rozprawa poddaje krytycznej analizie. Jak już wspomnieliśmy, to właśnie poprzez dobrowolne działania (oraz poprzez dobrowolne transfery w szczególności) kształtuje się sprawiedliwy ład polityczny. Dlatego tak istotne jest przeanalizowanie tego, co stanowi dobrowolną wymianę. Stawką bowiem jest określenie tego, co może być uznane za sprawiedliwy system polityczny. Innymi słowy, według libertarian dobrowolne działania (między innymi) określają zakres sprawiedliwych systemów politycznych. To z tego powodu zbadanie natury dobrowolności jest istotne. Ponadto, libertariańska idea dobrowolnego

⁵ Niniejsza dysertacja abstrahuje od zasady restytucji, która to też charakteryzuje libertarianizm.

działania niesie za sobą pewne presupozycje oraz logiczne konsekwencje. Te również zostaną przeanalizowane w niniejszej rozprawie.

Ujmując rzecz nieco bardziej technicznie, można powiedzieć, że niniejsza rozprawa bada (1) rozmaite logiczne konsekwencje implikowane przez libertariańskie pojęcie dobrowolności; (2) presupozycje (czy to metafizyczne, czy moralne) idei dobrowolnego wyboru, tak jak się go rozumie w austro-libertarianizmie; (3) problemy implikowane przez to, co pojęcia dobrowolności logicznie pociąga oraz przez to, co ono presuponuje. Po pierwsze, niniejsza rozprawa w szczególności odkrywa, że libertariańska koncepcja dobrowolności jest zmoralizowana w tym sensie, że pojęcie dobrowolności zakłada pojęcie uprawnień (*rights-based*). Innymi słowy, pojęcie dobrowolnego działania, tak jak jest ono używane przez austro-libertarian, presuponuje libertariańskie prawa jednostkowe. Ta konkretna presupozycja ma ważne konsekwencje logiczne. Na przykład, zauważamy, że zmoralizowana koncepcja dobrowolności (oraz przymusu) nie jest spójna z austriackim metodologicznym postulatem wolności od wartościowań (*Wertfreiheit*). Ponadto, przyjęcie zmoralizowanego pojęcia dobrowolności w austriackiej ekonomii dobrobytu rozstrzyga kwestię w założeniu, jeśli chodzi o efektywność wolnego rynku. Poza tym, pojęcie to błędnie przewiduje, że wszystkie wymiany dokonane wskutek szantażu powinny zostać zalegalizowane. Dodatkowo, zauważamy, że austriacy przyjmują libertariańską (w metafizycznym, a nie politycznym sensie) koncepcję wolnej woli, co z kolei wydaje się niespójne z Rothbardowską ideą porządkowych skal wartości. Ostatecznie odnotowujemy, że austriacy (Block w szczególności) przyjmują taką ideę wyboru, która logicznie zobowiązuje ich do przyjęcia behawioryzmu, która to doktryna jest z kolei nie do pogodzenia z charakterystycznie austriackim subiektywizmem.

Zanim jednak skupimy się na owych logicznych konsekwencjach, presupozycjach oraz problemach implikowanych przez zmoralizowane pojęcie dobrowolności, warto by zauważyć, że austriacka koncepcja dobrowolności (w kontekście dobrowolnej wymiany) jest szczególnym przypadkiem dobrowolnego działania, tak jak jest ono rozumiane w libertarianizmie. Omówmy zatem teraz ideę dobrowolnego działania według libertarianizmu. Każdy podmiot działający wybiera z tzw. zbioru możliwości (*opportunity set*). Według Nozicka (1974: 262), to, czy działanie danego podmiotu jest dobrowolne jest funkcją jednej zmiennej: wszystko zależy od tego, czy zbiór możliwości rzeczzonego podmiotu został ograniczony prawnie (*legitimately*) bądź bezprawnie przez dowolnie wybrany inny podmiot działający *P*. Nietrudno zauważyć, że pojęcie bezprawnego bądź prawnego ograniczenia zbioru możliwości podmiotu działającego *A* jest normatywnie nacechowane. Mówiąc nieco dokładniej, rzeczzone pojęcie presuponuje istnienie libertariańskich uprawnień jednostkowych. A zatem, jeśli dowolnie wybrany podmiot *P* działa w taki sposób, że zbiór możliwości podmiotu *A* jest ograniczony w ten sposób, że co najmniej jedno uprawnienie (rozpoznane przez libertarian) *A* zostanie z konieczności pogwałcone, wtedy działanie po stronie *A* wskutek rzeczzonego ograniczenia będzie oceniane przez austro-libertarian jako *niedobrowolne*. Z drugiej strony, jeśli *P* poprzez akt mowy albo wskutek pewnego niewerbalnego zachowania, ogranicza zbiór możliwości *A* w takim sposób, że żadne libertariańskie prawo jednostkowe przysługujące *A* nie zostanie pogwałcone, wtedy

działanie *A* będące reakcją na rzeczne ograniczenie zostałyby uznane za *dobrowolne*.⁶ Powyższa teoria z kolei rodzi pytanie o kształt libertariańskich praw jednostkowych.⁷

Teraz należy przede wszystkim zauważyć, że punktem wyjścia dla dobrowolnego transferu tytułu własności pomiędzy stronami transakcji jest ich prawo autowłasności (*self-ownership*). Prawo to jest prawem własności do swego ciała. Jednocześnie sądzi się, że jest ono uprawnieniem negatywnym *in rem*. Innymi słowy, jeśli jakikolwiek podmiot *a* cieszy się prawem autowłasności, wtedy każdy inny podmiot zobowiązany jest do nieingerowania w sposób, w który ten pierwszy robi użytek ze swego uprawnienia. Owo uprawnienie superweniuje⁸ na naturalnym (i.e. nienormatywnym) fakcie posiadania własnego ciała. Ponadto, prawo własności do zasobów zewnętrznych superweniuje na dwóch naturalnych faktach (i.e. na mieszaniu własnej pracy z rzadkim zasobem oraz na wzięciu zasobu w pierwotne posiadanie).⁹ To uprawnienie jest również negatywne i jednocześnie *in rem*. Oczywiście prawa własności mogą być redystrybuowane wskutek dobrowolnych wymian. Również wskutek dobrowolnie zawartej umowy jedna ze stron tejże może zrzec się pewnych Hohfeldowskich¹⁰ wolności i tym samym przyjąć na siebie pozytywne zobowiązania (co sprawiłoby jednocześnie, że druga strona umowy zyskałaby pozytywne uprawnienie). Na przykład, *A* może zgodzić się namalować *B* obraz za pewną sumę pieniędzy. Obietnica ta sprawiłaby że m.in. jedna ze stron przyjąłaby na siebie pozytywne zobowiązanie namalowania obrazu. Tak czy inaczej, należy pamiętać, że pozytywne zobowiązania pierwszego rzędu w libertarianizmie powstają jedynie na skutek dobrowolnie zawartych umów.

Powyższy zarys już daje nam pewne wskazówki co do tego, jak dobrowolne działanie (wraz z dobrowolną wymianą jako szczególnym przypadkiem tegoż) jest rozumiana w austro-libertarianizmie. Ponadto, jak już zdążyliśmy zauważyć, pojęcie dobrowolnego działania presuponuje istnienie uprawnień jednostkowych. Mówiąc nieco dokładniej, austro-libertariańska teoria dobrowolności zakłada istnienie uprawnień jednostkowych, których dystrybucja byłaby spójna z libertariańską teorią sprawiedliwości, której to zarys przedstawiliśmy powyżej.

Widzimy teraz, że przedmiotem niniejszej rozprawy są m.in. rozmaite logiczne konsekwencje wynikające z przyjęcia zmoralizowanego (*rights-based*) pojęcia dobrowolności oraz ich ocena w świetle tego, co wiemy skądinąd. To z kolei sprawia, że rozumowanie w niniejszej dysertacji częstokroć przybiera formę *modus tollens*. Na przykład, jeśli zmoralizowane rozumienie dobrowolności prowadzi do takich logicznych konsekwencji, które

⁶ Zauważmy, że to, że zdarzenia naturalne czynią nasze reakcje dobrowolnymi wynika trywialnie z formuły Nozicka. Ostatecznie przecież zdarzenia naturalne z definicji wykluczają ludzką interwencję. A zatem presupozycja formuły Nozicka nie byłaby spełniona: nie byłoby nikogo, kto bezprawnie ograniczyłby zbiór możliwości osoby *A*.

⁷ W tej z konieczności krótkiej ekspozycji libertariańskich uprawnień skupimy się na tzw. uprawnieniach pierwszego rzędu, co automatycznie eliminuje np. obowiązki restytucyjne wynikłe z niewywiązania się z odpowiednich zobowiązań pierwszego rzędu.

⁸ Idea superweniencji jest wyłożona m.in. w Hare (1952); Kim (2010); Harrison (2013).

⁹ Rzeczne dwa fakty (naturalne), na których superweniuje prawo własności do rzadkich zasobów zewnętrznych omawia e.g. Dominiak (2017).

¹⁰ Analityczne wyjaśnienie fundamentalnych relacji jurydycznych znajduje się w m.in. Hohfeld (1913); Kramer (2002); Hurd and Moore (2018); McBride (2021).

przeczą już dobrze uzasadnionym sądom w obrębie austro-libertarianizmu, to najpewniej należy zrewidować właśnie zmoralizowane pojęcie dobrowolności. Podobnie argumentujemy, że jeżeli to rozumienie dobrowolnej wymiany charakteryzujące austriacką ekonomię dobrobytu przesądza w założeniu kwestię efektywności wolnego rynku, to znowu należy uznać, że to zmoralizowana koncepcja dobrowolności (i.e. presuponująca libertariańską teorię dystrybucji uprawnień) jest wadliwa.¹¹ Zanim zagłębimy się w konkretne problemy powstałe na skutek przyjęcia zmoralizowanej koncepcji dobrowolności, wykażmy tematyczną oraz metodologiczną spójność niniejszej dysertacji.

Centralnym zagadnieniem podejmowanym w naszej rozprawie jest **normatywna idea dobrowolności**, tak jak jest ona rozumiana w libertarianizmie. Rozdział 1, zatytułowany „Moralized presuppositions of the libertarian theory of voluntariness [Zmoralizowane presupozycje libertariańskiej teorii dobrowolności]” oraz zawierający **artykuł 1** (i.e. Megger, Dawid, I. Wysocki. (2023) “Coercion, Voluntary Exchange, and the Austrian School of Economics,” *Synthese* 201, 8.) oraz **artykuł 2** (i.e. Wysocki, Igor. (2024). “Blackmail, Unproductive Exchanges, Fraud and the Libertarian Theory of Voluntariness,” *Polish Political Science Review* 12(1): 76–93.), rozpoznaje dwa główne problemy związane z rzeczoną zmoralizowaną koncepcją dobrowolnego działania. Pokazujemy, że skoro austriacka szkoła ekonomii (do której również będziemy odnosić się skrótowcem “ASE”) ze swoim postulatem wolności od wartościowań (*Wertfreiheit*) zmuszona jest logicznie do przyjęcia deskryptywnej idei (nie)dobrowolnej wymiany oraz przymusu i skoro przymus jest wystarczającym warunkiem tego, aby dana wymiana okazała się niedobrowolna, to ASE jest również logicznie zobowiązana do przyjęcia deskryptywnej idei przymusu. W trakcie opracowywania pożądanej deskryptywnej teorii przymusu, posilkujemy się teorią aktów mowy (a w szczególności pragmatyczną teorią ostrzeżeń, gróźb i ofert). Ponadto, jako punkt wyjścia służy nam teoria przymusu Lamonda (1996). Teoria to już jest praktycznie całkowicie wolna od normatywnych presupozycji. Ostatecznie rozwijamy niewartościującą teorię przymusu, która spójna jest z metodologicznymi deklaracjami austriaków.

Ponadto, w omawianym rozdziale wskazujemy kolejną rację, dlaczego zmoralizowane pojęcie dobrowolności powinno zostać zrewidowane. Twierdzimy bowiem, że libertariańska koncepcja dobrowolności wymaga poprawek w świetle pewnych odkryć co do natury *niektórych* propozycji szantażu. Nasze rozumowanie przebiega następująco: libertarianie obstają przy zakazie oszustw. Wymiany wskutek oszustw nie są dobrowolnie zawarte. Jednak libertarianie są za legalizacją wszelkich wymian zachodzących na skutek szantażu, co wynika z przyjmowanej przez nich zmoralizowanej koncepcji dobrowolności, która to koncepcja interpretuje dobrowolne działania jako wymagające jedynie braku przymusu (albo też braku groźby z konieczności zapowiadającej pogwałcenie co najmniej jednego z uprawnień odbiorcy groźby). Dlatego też twierdzimy, że libertarianie powinni przyjąć silniejszą koncepcję dobrowolności, tj. taką która poza wymaganiem braku przymusu również wymagałaby braku ignorancji po stronie podmiotu działającego.

¹¹ To w tym sensie metoda (czy też epistemologia) przyjęta na potrzeby niniejszej dysertacji jest charakterystyczna dla *koherencjonizmu*.

Następnym zagadnieniem, podjętym w rozdziale 2, zatytułowanym “Metaphysical Underpinnings of a Free Choice in ASE [Metafizyczne podstawy wolnego wyboru w ASE]” i zawierającym **artykuł 3** (i.e. Wysocki, Igor, Ł. Dominiak. (2021). “Dismantling Rothbard’s *Mantle of Science?*”, in *Austrian economics 150 years after Carl Menger, 10th International Conference The Austrian School in the 21st century*, Federico N. Fernández, Barbara Kolm, Victoria Schmid (eds.), Wien: Friedrich A. von Hayek Institut, 439–452.) oraz **artykuł 4** (i.e. Wysocki, Igor, Łukasz Dominiak. (2024a). “Austrian Economics and Compatibilist Freedom”, *Journal for the General Philosophy of Science* 55: 113–136.), są metafizyczne presupozycje dobrowolnego wyboru. Rzeczone zagadnienie o tyle wiąże się z centralnym zagadnieniem naszej dysertacji, o ile dobrowolny wybór presuponuje wolny wybór (*free choice*). Wolny wybór to taki, który jest spowodowany wolną wolą podmiotu działającego. Omawiany rozdział podejmuje następujące pytanie: do przyjęcia którego rodzaju koncepcji wolnej woli (libertariańskiej czy kompatybilistycznej) logicznie zmuszony jest austro-libertarianizm? Punktem wyjścia dla naszych rozważań jest Rothbardowska wersja austriackiej ekonomii, która to wersja odwołuje się do porządkowych skal wartości manifestujących się w ludzkim działaniu. Skoro według Rothbarda – wskutek perfekcyjnej harmonii pomiędzy działaniami, a skalami wartości kierującymi nimi – nie ma logicznie miejsca na wybór suboptymalnej opcji na skali wartości, Rothbardowska wersja ASE musi odrzucić wyznawany przez siebie metafizyczny libertarianizm. To bowiem libertariańska wolność pozwala na zachowanie się inaczej przy wszystkich innym równym – w szczególności przy tej samej skali wartości. Ponadto, pokazujemy, że przyjęcie determinizmu i tym samym optowanie za kompatybilistyczną koncepcją wolnej woli nie stanowi zagrożenia dla zjawiska ludzkiego działania. Dlatego też można sensownie mówić o np. perswazji, wyborze czy deliberacji nawet jeśli uznamy doktrynę determinizmu za prawdziwą.

Rozdział trzeci (i.e. “Normatively charged notion of voluntary exchange in Austrian welfare economics [Normatywnie nacechowane pojęcie dobrowolnej wymiany w austriackiej ekonomii dobrobytu]”), który składa się z **artykułu 5** (i.e. Wysocki, Igor, Ł. Dominiak. (2024). “Social Welfare, State Interventions, and Indeterminacy: In Defense of Rothbard,” *Zagadnienia Filozoficzne w Nauce* 76: 297–315.), **artykułu 6** (i.e. Wysocki, Igor. (2023). “Justice vis à vis Welfare: How Austrian Welfare Economics Should Fit in the Austro-Libertarian Framework”, *Economia Politica* 40: 445–467.) oraz **artykułu 7** (i.e. Wysocki, Igor, Ł. Dominiak. (2023). “How does Justice Relate to Economic Welfare? A Case against Austro-Libertarian Welfare Economics”, *Croatian Journal of Philosophy* 23(67): 51 – 67.), analizuje pojęcie dobrowolnej wymiany, tak jak jest ono rozumiane w austriackiej ekonomii dobrobytu, a szczególnie w jej Rothbardowskiej wersji. Analiza tego, co konstytuuje dobrowolną wymianę jest kluczowa, ponieważ – jak twierdzą austriacy – to tylko dobrowolne wymiany zwiększają dobrobyt społeczny (*social utility*). Artykuł 5 próbuje odeprzeć istotną krytykę wymierzoną w Rothbardowską ekonomię dobrobytu. O ile artykuł ten broni Rothbardowskiej teorii dobrobytu przeciwko konkretnym głosom krytycznym, artykuły 6 i 7 z kolei naświetlają teoretyczne problemy implikowane przez zmoralizowane pojęcie dobrowolnej wymiany, które rzeczona teoria przejmuje. Warto podkreślić, że austriacka ekonomia dobrobytu – szczególnie w jej Rothbardowskiej wersji – jest związana z tematycznym rdzeniem niniejszej dysertacji (tzn. z normatywną ideą dobrowolnego działania) w ten sposób, że podług rozważanej właśnie teorii

to właśnie dobrowolny charakter wymiany konstytuuje zarówno konieczny jak i wystarczający warunek tego, że wymiana okazuje się obopólnie korzystna. Ogólnie rzecz biorąc, rozdział 3 (a szczególnie artykuły 6 i 7) demonstrują, jakiego rodzaju problemy rodzi przyjęcie zmoralizowanej idei dobrowolnej wymiany przez austriacką ekonomię dobrobytu. Przede wszystkim pokazujemy, że pojmowanie dobrowolnej wymiany w zmoralizowany sposób, który przemycą libertariańską etykę przesądza kwestię efektywności wolnego rynku w założeniu. Niezaprzeczalnym jest to, że przesłanka jakoby wszelkie dobrowolne wymiany były obopólnie korzystne przynajmniej *ex ante* (patrz Rothbard, 2011b) jest wiarygodna. Jednak jeśli przemycimy definicyjnie libertariańską etykę praw własności do pojęcia dobrowolności, to nie sposób się dziwić, że okazuje się, że to jedynie wymiany dokonane z poszanowaniem libertariańskich praw jednostkowych zwiększają użyteczność społeczną (*social utility*). Mimo to ten manewr definicyjny nie pozwala osiągnąć niczego, albowiem wciąż można zasadnie zapytać, czy wymiany dokonujące się z poszanowaniem libertariańskich uprawnień jednocześnie są ekonomicznie efektywne. W artykule 6 sugerujemy, że produktywnie wymiany w sensie Nozicka mogą służyć jako kryterium oceny tego, czy poziom użyteczności społecznej się podniósł. Ostatecznym wnioskiem rozdziału 3 (wyciągniętym w artykule 7) jest to, że sprawiedliwość oraz dobrobyt konstytuują dwa logicznie odrębne ideały. Stąd też, co wydaje się interesujące, możemy wyobrazić sobie (1) wymiany sprawiedliwe, które jednocześnie zmniejszają dobrobyt społeczny oraz (2) wymiany niesprawiedliwe, które jednocześnie powiększają dobrobyt społeczny. Tak czy inaczej, w obrębie austro-libertarianizmu odnoga austriacka mogłaby badać zmiany w dobrobycie społecznym spowodowane przez wymiany zarówno sprawiedliwe jak i niesprawiedliwe. W ten oto sposób, austriacka ekonomia dobrobytu mogłaby być – co teoretycznie pożądanie – niezależna od libertariańskiej etyki.

Niniejszą dysertację zamyka rozdział 4 (i.e. “Choice vis-à-vis indifference in Austrian School of Economics [Wybór a obojętność w austriackiej szkole ekonomii]”), składający się z **artykułu 8** (i.e. Wysocki, Igor. (2021b). “The Problem of Indifference and Homogeneity in Austrian Economics: Nozick’s Challenge Revisited”, *Philosophical Problems in Science* 71: 9–44.) oraz z **artykułu 9** (i.e. Wysocki, Igor. (2024b). “Rejoinder to Block on Indifference”, *Philosophical Problems in Science* 76: 459–479.). Owe dwa artykuły są tematycznie związane z centralnym zagadnieniem niniejszej dysertacji o tyle, o ile zajmują się badaniem pojęciowych podstaw wyboru jako takiego, szczególnie w kontraście do pojęcia obojętności. Zgłębianie pojęciowych fundamentów wyboru jako takiego jest bowiem *a fortiori* zgłębianiem pojęciowych podstaw *dobrowolnego wyboru*. W rozdziale 4 stwierdzamy, że aby austriacy mogli nietautologicznie sformułować prawa malejącej użyteczności krańcowej oraz uniwersalne prawo preferencji czasowej, muszą oni wprzód posiadać niezależne pojęcie tego samego dobra ekonomicznego. W omawianym rozdziale wypracowujemy to niezbędne pojęcie, wprowadzając podwójne indeksowanie (w terminach czasu) fizycznych jednostek, które podmiot działający znajduje jednakowo użytecznymi. W ten sposób możemy przyznać stosowną rolę zarówno wyborowi jak i obojętności. Zauważamy bowiem, że austriacy rzeczywiście potrzebują pojęcia obojętności, aby skonceptualizować jednostki tego samego dobra ekonomicznego. Mimo to pokazujemy, że w każdym działaniu manifestuje się też preferencja (*strict preference*). Wyobraźmy sobie teraz że kolejno wykorzystujemy jednostki tego samego dobra ekonomicznego jako środki do realizacji naszych kolejnych celów. W tej oto sytuacji pozostajemy indyferentni wobec użycia konkretnych fizycznych jednostek (w

końcu każdą z nich uznajemy za jednakowo użyteczną). Z drugiej strony jeśli chodzi o cele, to ewidentnie każda kolejna jednostka użyta jest jako środek do zaspokojenia mniej pilnej potrzeby. Dlatego też prawo malejącej użyteczności krańcowej wymaga do swego sformułowania zarówno pojęcia obojętności jak i ścisłej preferencji (*strict preference*). Krytyka Nozicka (1977) wymierzona w austriaków była poprawna, ale austriacka teoria wychodzi z niej obronną ręką. Niniejszą dysertację zamyka artykuł 9, który podejmuje zadanie dalszej obrony teorii wyboru i indyferencji (opracowanej w artykule 8) wobec zarzutu skierowanego przeciwko niej przez Blocka (2022). Spis treści niniejszej dysertacji prezentuje się następująco.

SPIS TREŚCI

Rozdział 1: Moralized presuppositions of the libertarian theory of voluntariness

Artykuł 1: Megger, Dawid, I. Wysocki. (2023) “Coercion, Voluntary Exchange, and the Austrian School of Economics,” *Synthese* 201, 8.

Artykuł 2: Wysocki, Igor. (2024a). “Blackmail, Unproductive Exchanges, Fraud and the Libertarian Theory of Voluntariness,” *Polish Political Science Review* 12(1): 76–93.

Rozdział 2: Metaphysical underpinnings of a free choice in ASE

Artykuł 3: Wysoki Igor, Ł. Dominiak. (2021). “Dismantling Rothbard’s *Mantle of Science*?”, in *Austrian economics 150 years after Carl Menger, 10th International Conference The Austrian School in the 21st century*, Federico N. Fernández, Barbara Kolm, Victoria Schmid (eds.), Wien: Friedrich A. von Hayek Institut, 439–452.

Artykuł 4: Wysocki, Igor., Łukasz Dominiak. (2024a). “Austrian Economics and Compatibilist Freedom”, *Journal for the General Philosophy of Science* 55: 113–136.

Rozdział 3: Normatively charged notion of voluntary exchange in Austrian welfare economics

Artykuł 5: Wysocki Igor, Ł. Dominiak. (2024b). “Social Welfare, State Interventions, and Indeterminacy: In Defense of Rothbard,” *Zagadnienia Filozoficzne w Nauce* 76: 297–315.

Artykuł 6: Wysocki, Igor. (2023). “Justice vis à vis Welfare: How Austrian Welfare Economics Should Fit in the Austro-Libertarian Framework”, *Economia Politica* 40: 445–467.

Artykuł 7: Wysocki Igor, Ł. Dominiak. (2023). “How does Justice Relate to Economic Welfare? A Case against Austro-Libertarian Welfare Economics” *Croatian Journal of Philosophy* 23(67): 51 – 67.

Rozdział 4: Choice vis-à-vis indifference in Austrian School of Economics

Artykuł 8: Wysocki, Igor. (2021b). “The Problem of Indifference and Homogeneity in Austrian Economics: Nozick’s Challenge Revisited”, *Zagadnienia Filozoficzne w Nauce* 71: 9–44.

Artykuł 9: Wysocki, Igor. (2024b). “Rejoinder to Block on Indifference”, *Zagadnienia Filozoficzne w Nauce* 76: 459–479.

Niniejsza dysertacja jest spójna nie tylko teoretycznie czy tematycznie, ale też metodologicznie. Jedną z metod charakteryzujących ją jest metoda równowagi refleksyjnej (*reflective equilibrium*), spopularyzowana przez Johna Rawlsa (1971). Dla przykładu, w rozdziale poświęconym austriackiej teorii dobrobytu (i.e. rozdział 3), pokazujemy, jak nieintuicyjne konsekwencje płyną z przyjęcia zmoralizowanej koncepcji dobrowolnej wymiany. Rzeczona zmoralizowana koncepcja przewiduje, że kupienie milczenia szantażysty jest obopólnie korzystne, podczas gdy zapłacenie poborcy podatkowemu już takie nie jest. Z kolei nasz przemyślany sąd wskazuje na to, że obie powyższe wymiany są ekonomicznie identycznie. Dlatego też mamy powód, aby odrzucić zmoralizowaną ideę dobrowolnej wymiany. Warto dodać, że metoda równowagi refleksyjnej polega na użyciu (o ile nie sprowadza się do¹²) eksperymentów myślowych. Te z kolei polegają na konstruowaniu czysto wyobrażonych sytuacji, które, abstrahując od wszelkich nieistotnych zmiennych, wywołują w nas pewne silne intuicje w interesującej nas dziedzinie. Stosownym przykładem z niniejszej dysertacji egzemplifikującym omawianą metodę jest porównanie płacenia szantażyście za milczenie do płacenia naszemu oprawcy, który grozi nam bezprawnym zniewoleniem, *ceteris paribus* (eksperyment myślowy, do którego odwołujemy się w artykule 1). Przy tak skonstruowanym eksperymencie myślowym wyłania się silna intuicja, jakoby obie wymiany były ekonomicznie nieodróżnialne, co z kolei podważa teorię, która przewiduje, że ekonomiczne efekty obu transakcji miałyby okazać się diametralnie różne. Innym przykładem jest eksperyment myślowy *Fridge*, który rozwijamy w artykule 7. Ten czysto wyobrażony scenariusz ma w nas wywoływać intuicję, jakoby do pomyślenia były wymiany, które zwiększają użyteczność społeczną, będąc jednocześnie niesprawiedliwymi. Ponadto, w artykule 4 odwołujemy się do kilku eksperymentów myślowych opisujących podmiot działający, którego celowe zachowania kierowane są różnymi skalami wartości w różnych światach możliwych. Te eksperymenty myślowe spełniają swą rolę o tyle, o ile abstrahują od elementów nerelevantnych, jednocześnie skupiając się wyłącznie na relacji pomiędzy zachowaniami podmiotu działającego, a skalami wartości kierującymi nimi. Krótko mówiąc, zadaniem eksperymentów myślowych jest ewokowanie pewnych intuicji, które z kolei służą do testowania interesujących nas teorii. Albo innymi słowy, to w świetle pewnych intuicji pewne teorie zostają albo dodatkowo potwierdzone, albo sfalsyfikowane. I to właśnie w tym sensie eksperymenty myślowe stanowią integralną część metody równowagi refleksyjnej. Odnotujmy też, że niniejsza rozprawa czyni użytek z Hohfeldowskiej analizy fundamentalnych pozycji jurystycznych czy też, szerzej mówiąc, z logiki deontycznej. W niniejszej dysertacji nie używamy słowa *uprawnienie* (*right*) wieloznacznie. Przeciwnie: rozróżniamy pomiędzy – co niezwykle istotne – Hohfeldowską wolnością jurystyczną (*privilege* albo *liberty*), a Hohfeldowskim roszczeniem (*claim-right*). Hohfeldowska terminologia przenika artykuł 2, w którym to przypisujemy pewne pozycje jurystyczne szantażyście w stosunku do szantażowanego. W tym wypadku, ten pierwszy cieszy się wolnością do ujawniania pewnych

¹² Ostatecznie fundamentalne idee *sytuacji pierwotnej* oraz *zasłony niewiedzy*, zastosowane w przełomowej pracy Rawlsa (1971), były eksperymentami myślowymi.

informacji oraz do nieujawniania tychże w stosunku do szantażowanego. Tak ostry aparat analityczny pozwala uniknąć m.in. błędu ekwiwokacji w naszym rozumowaniu. Dodajmy jeszcze, że pewne argumenty w niniejszej pracy są sformalizowane w postaci sylogizmów albo za pomocą klasycznego rachunku zdań. Dla przykładu, artykuł 2 oraz artykuł 4 odwołują się do sylogistycznej reprezentacji argumentów, które są skądinąd werbalne.

Podsumujemy teraz tezy niniejszej dysertacji oraz omówmy wkład, który wnosi ona do austro-libertariańskiej literatury. Rozprawa ta przede wszystkim pokazuje, dlaczego zmoralizowane pojęcie dobrowolności, tak jak jest ono rozumiane przez austro-libertarian, jest wadliwe. Dla przykładu, aby dowieść powyższej tezy, pokazujemy, że przyjęcie normatywnego pojęcia dobrowolności prowadzi austriaków do przyjęcia zmoralizowanego pojęcia przymusu, co z kolei nie współgra z charakterystycznie austriackim postulatem wolności od wartościowania. Dlatego też argumentujemy, że austriacy powinni porzucić zmoralizowane pojęcie przymusu w imię spójności swej teorii. Zrezygnowawszy ze zmoralizowanej teorii przymusu, austriacy powinni przyjąć pewne deskryptywne rozumienie tegoż. W **artykule 1** wypracowujemy taką teoretycznie pożądaną teorię przymusu, odwołując się do teorii aktów mowy oraz do teorii przymusu Lamonda (1996). Ponadto, identyfikujemy kolejny powód, dlaczego zmoralizowana koncepcja dobrowolności jest błędna. Ponieważ libertarianie utożsamiają dobrowolne działanie z działaniem wolnym od przymusu (tj. przy braku gróźb zapowiadających nieuniknione pogwałcenia uprawnień strony zagrożonej), taka koncepcja dobrowolnego działania błędnie przewiduje naturę niektórych wymian dokonanych wskutek szantażu. Jak pokazujemy, niektóre wymiany dokonane na skutek szantażu spełniają definicje oszustwa (*fraud*). A libertarianie bezkompromisowo obstają przy zakazie oszustw. W wolnym społeczeństwie nie byłoby, normatywnie rzecz biorąc, miejsca na oszustwa. Wymiany oszukańcze uznaje się za niesprawiedliwe. A skoro dobrowolne wymiany zachowują sprawiedliwą redystrybucję zasobów, na oszukańcze wymiany nie można by się zgodzić dobrowolnie. A zatem, niektóre wymiany odbywające się wskutek szantażu (te które polegają na tym, że szantażysta podstępem doprowadza do tego, że szantażowany zrzeka się tytułu własności) wołają o zrewidowanie zmoralizowanego pojęcia dobrowolności, tak jak jest ono rozumiane przez libertarian.

Ponadto, niniejsza rozprawa ustala (**artykuły 3 i 4**), że jedynie kompatybilistyczna koncepcja wolnej woli jest do pogodzenia z metodologią austriackiej szkoły ekonomii – szczególnie w jej Rothbardowskim wydaniu. Skoro niemożliwy jest jakikolwiek rozdzźwięk między zachowaniami a skalami wartości nimi kierującymi, to przy danych skalach wartości, podmiot działający nie może zachować się inaczej niż *de facto* się zachowuje. Stąd też nasze wybory zdeterminowane są przez nasze skale wartości (w połączeniu z relewantnymi przekonaniami) i to z tego powodu austriacy nie mogą, logicznie rzecz biorąc, przyjąć tzw. metafizycznego libertarianizmu. Austriacy mają zatem decydujący powód do przyjęcia kompatybilistycznej koncepcji wolnej woli.

W rozdziale 3 (**artykuły 5, 6 i 7**) niniejszej dysertacji naświetlamy, jakiego rodzaju problemy rodzi przyjęcie zmoralizowanego pojęcia dobrowolnej wymiany w austriackiej ekonomii dobrobytu. Twierdzimy, że Rothbard i jego zwolennicy, odwołując się do rzeczzonego pojęcia, rozstrzygają kwestię efektywności wolnego rynku w założeniu. Przemycenie

libertariańskiej etyki do definicji dobrowolności przesuwają tylko problem na innym poziomie. Wciąż bowiem należy ustalić czy wymiany odbywające się z poszanowaniem libertariańskich uprawnień są obopólnie korzystne. Argumentujemy, że logicznie możliwe są scenariusze, w których mamy do czynienia z wymianami odbywającymi się z poszanowaniem libertariańskich uprawnień i jednocześnie zmniejszającymi użyteczność społeczną. W podobny sposób pokazujemy, że logicznie możliwe są wymiany, które naruszają libertariańskie uprawnienia, ale jednocześnie podnoszą użyteczność społeczną. Tym samym – wbrew przekonaniu austriaków – konkluzywnie demonstrujemy, że dobrobyt i sprawiedliwość konstytuują logicznie niezależne ideały. Jeśli chodzi o pozytywne propozycje omawianego rozdziału, to próbujemy wykazać, że produktywne wymiany w sensie Nozicka mogłyby służyć jako kryterium do oceny tego, czy (i na ile) dobrobyt społeczny się podniósł. Warto odnotować, że kryterium Nozicka nie rozstrzygałoby w założeniu kwestii tego, czy wolny rynek jest efektywny. Wynika to z tego, że nieproduktywne wymiany na wolnym rynku są *prima facie* do pomyślenia.

W rozdziale 4 (**artykuły 8 i 9**) analizujemy austriackie rozumienie wyboru jako takiego. Analiza ta wydaje się istotna szczególnie w świetle faktu, że debata na temat wyboru w kontraście do obojętności wciąż się toczy wśród austriaków. Austriacy standardowo odrzucają kategorię obojętności jako niespójną z wyznawaną przez nich prakseologią. Mimo to Nozick przekonująco pokazał, że pojęcie podaży (a tym samym sformułowanie prawa malejącej użyteczności krańcowej) zakłada pojęcie obojętności. Zadaniem omawianego rozdziału jest udowodnienie, że wyzwaniu Nozicka stawianemu austriakom można podołać. Kolejne działania podmiotu działającego, które ilustrowałyby prawo malejącej użyteczności krańcowej ujawniają (ściśle) preferencję (tak, jak chcieliby austriacy), ale też stwarzają pole obojętności (tak, jak chciałby Nozick). Co istotne, pokazujemy, że obawy austriaków przed obojętnością są nieuzasadnione, jako że obojętność nie figuruje w działaniu w *opisie intencjonalnym*. Ostatecznie przecież Rothbard i jego zwolennicy podkreślają, że obojętność nigdy nie ujawnia się w działaniu (patrz Rothbard, 2011b). Podsumowując, ostatni rozdział domyka pewne konceptualne luki w skądinąd już spójnej siatce pojęciowej charakteryzującej ASE. Poza tym udaje nam się odeprzeć krytykę Nozicka (1977) wymierzoną w austriaków.

Zauważmy na koniec, że wszelkie omówione powyżej tezy niniejszej dysertacji stanowią istotną rewizję austro-libertariańskiej teorii polityki. Należy bowiem odnotować, że niektóre z artykułów składających się na obecną rozprawę już zdążyły wywołać poważną debatę naukową. Na przykład, artykuł 7 (“How does Justice Relate to Economic Welfare? A Case against Austro-Libertarian Welfare Economics”) już doczekał się odpowiedzi ze strony Fegleya i Israela (2024). Z kolei Block (2024) odniósł się już do **artykułu 8** oraz do **artykułu 9** niniejszej rozprawy, w, odpowiednio, Block (2022, 2024). Warto również dodać, że niektóre z artykułów składających się na obecną dysertację zostały opublikowane w czołowych periodykach. Na przykład, artykuł 1 (“Coercion, Voluntary Exchange, and the Austrian School of Economics”) został opublikowany w *Synthese*, a artykuł 4 (“Austrian Economics and Compatibilist Freedom”) w *Journal for General Philosophy of Science*. Oba te pisma to światowej sławy periodyki zajmujące się filozofią nauki. Ponadto, moje rozmaite prace dotyczące austro-libertarianizmu były wielokrotnie cytowane. Warto odnotować fakt, że w samym roku 2024 moje artykuły były cytowane aż 51 razy – głównie z powodu ukazania się specjalnego numeru *Zagadnień Filozoficznych w Nauce* (nr 76), który to numer edytowałem wspólnie z profesorem Walterem Blockiem i który poświęcony był filozoficznym podstawom

ekonomii. Co interesujące i jednocześnie krzepiące, większość artykułów tworzących rzeczony numer podejmowała problemy dyskutowane w obrębie austriackiej szkoły ekonomii. Sam ten fakt dobitnie świadczy o tym, że austro-libertariański paradygmat prężnie rozwija się na arenie międzynarodowej. Rozkwit ten można porównać do tego, który miał miejsce w libertarianizmie w latach siedemdziesiątych poprzedniego stulecia. Ponadto, badaczom libertariańskim zaczęto przyznawać granty badawcze. Na przykład, projekt profesora Łukasza Dominiaka “The Paradox of Blackmail: A Pro Tanto Solution and Its Implications for the Libertarian Theory of Coercion and Voluntary Exchange [Paradoks szantażu: Rozwiązanie pro tanto i jego implikacje dla libertariańskiej teorii przymusu i dobrowolnej wymiany]” uzyskał w 2020 roku finansowanie przez Narodowe Centrum Nauki. Podobnie, mój projekt “Economic Analysis of a Libertarian Legal System [Ekonomiczna Analiza Libertariańskiego Systemu Prawnego]” w 2024 roku uzyskał finansowanie przez tę samą instytucję. Odnotujmy, że oba te projekty zajmują się libertariańską teorią polityki. Relewancja niniejszej dysertacji wydaje się szczególnie oczywista, gdy weźmiemy pod uwagę to, że międzynarodowe zainteresowanie libertarianizmem odżywa. Podobnie znamienne jest – jak widzieliśmy wyżej – instytucjonalne wsparcie badań nad libertarianizmem.

Bibliografia:

- Benzecry, Gabriel. (2024). “The Conservative of the Spontaneous Order,” *Journal of Libertarian Studies* 28 (1): 76–90.
- Block, Walter. (2022). “Response to Wysocki on Indifference,” *Philosophical Problems in Science* 72: 37–62.
- Block, Walter. (2024). “Response to Wysocki’s Rejoinder to Block on Indifference,” *Philosophical Problems in Science* 76: 481–503.
- Dominiak, Łukasz. (2016). “Problem Aksjomatyczności Zasady Autowłasności w Filozofii Politycznej Libertarianizmu,” *Athenaeum. Polskie Studia Politologiczne* 49: 42–64.
- Dominiak, Łukasz. (2017). “Libertarianism and Original Appropriation,” *Historia i Polityka* 22 (29): 43–56.
- Fegley, Tate, and K.-F. Israel. (2024). “A Defense of Austrian Welfare Economics,” *Philosophical Problems in Science* 76: 19–42.
- Hare, Richard. (1952). *The Language of Morals*. Oxford: Oxford University Press.
- Harrison, Gerald. (2013). “The Moral Supervenience Thesis is not a Conceptual Truth,” *Analysis* 73: 62–68.
- Hayek, Friedrich. (1978). *The Constitution of Liberty. The Definitive Edition*. Chicago: University of Chicago Press.
- Hurd, Heidi, and M. Moore. (2018). “The Hohfeldian Analysis of Rights,” *The American Journal of Jurisprudence* 63(2): 295–354.

- Hohfeld, Wesley. (1913). "Some Fundamental Legal Conceptions as Applied in Judicial Reasoning," *Yale Law Journal* 23(1): 16–59.
- Johnson, Conrad. (1975). "Moral and Legal Obligation," *The Journal of Philosophy* 72(12): 315–333.
- Kim, Jaegwon. (2010). *Essays in the Metaphysics of Mind*. Oxford: Oxford University Press.
- Kramer, Matthew. (2002). "Rights Without Trimmings". In *A Debate Over Rights*, eds. M. H. Kramer, N. E. Simmonds, and H. Steiner, 7–112. New York: Oxford University Press.
- Kramer, Matthew. (2024). *Rights and Right-Holding*. Oxford: Oxford University Press.
- Lamond, Grant. (1996). "Coercion, Threats, and the Puzzle of Blackmail". In *Harm and culpability* eds. A. P. Simester & A. T. H. Smith, 215–238. Oxford: Clarendon Press.
- McBride, Mark. (2021). "The Dual Reality of No-Rights," *The American Journal of Jurisprudence* 66(1): 39–48.
- Megger, Dawid, and I. Wysocki. (2023) "Coercion, Voluntary Exchange, and the Austrian School of Economics," *Synthese* 201, 8.
- Nozick, Robert. (1974). *Anarchy, State, and Utopia*. Oxford: Basil Blackwell.
- Nozick, Robert. (1977). "On Austrian Methodology," *Synthese* 36: 353–392.
- Ossowska, Maria. (1960). "Moral and Legal Norms," *The Journal of Philosophy* 57(7): 251–258.
- Rawls, John. (1971). *A Theory of Justice*. New York: Cambridge University Press.
- Rothbard, Murray. (2002). *Ethics of Liberty*. New York and London: New York University Press.
- Rothbard, Murray. (2006). *For a New Liberty. The Libertarian Manifesto*. Auburn: Ludwig von Mises Institute.
- Rothbard, Murray. (2011a). "The Mantle of Science". In: *Economic controversies* (pp. 3–23). Auburn, AL: Ludwig von Mises Institute.
- Rothbard, Murray. (2011b). "Toward a Reconstruction of Utility and Welfare Economics." In: *Economic controversies* (pp. 289–333). Auburn, AL: Ludwig von Mises Institute.
- Wysocki, Igor. (2021b). "The Problem of Indifference and Homogeneity in Austrian Economics: Nozick's Challenge Revisited", *Philosophical Problems in Science* 71: 9–44.
- Wysocki, Igor. (2023). "Justice vis à vis Welfare: How Austrian Welfare Economics Should Fit in the Austro-Libertarian Framework", *Economia Politica* 40: 445–467.
- Wysocki, Igor. (2024a). "Blackmail, Unproductive Exchanges, Fraud and the Libertarian Theory of Voluntariness," *Polish Political Science Review* 12(1): 76–93.

Wysocki, Igor. (2024b). "Rejoinder to Block on Indifference", *Philosophical Problems in Science* 76: 459–479.

Wysocki Igor, and Ł. Dominiak. (2021). "Dismantling Rothbard's *Mantle of Science*?", in *Austrian economics 150 years after Carl Menger; 10th International Conference The Austrian School in the 21st century*, Federico N. Fernández, Barbara Kolm, Victoria Schmid (eds.), Wien: Friedrich A. von Hayek Institut, 439–452.

Wysocki Igor, and Ł. Dominiak. (2023). "How does Justice Relate to Economic Welfare? A Case against Austro-Libertarian Welfare Economics" *Croatian Journal of Philosophy* 23(67): 51 – 67.

Wysocki, Igor, and Ł. Dominiak. (2024a). "Austrian Economics and Compatibilist Freedom", *Journal for the General Philosophy of Science* 55: 113–136.

Wysocki Igor, and Ł. Dominiak. (2024b). "Social Welfare, State Interventions, and Indeterminacy: In Defense of Rothbard," *Zagadnienia Filozoficzne w Nauce* 76: 297–315.